

ОНОПРИЄНКО

Дмитро Олександрович

УДК 658.821

УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВАMANAGEMENT OF SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
THE ENTERPRISE

фахівець першої категорії,
Інститут новітніх технологій
і лідерства Національного
авіаційного університету

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.6\(1\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2021.6(1).7)

ONOPRIENKO Dmytro – first category specialist, Institute of New Technologies and Leadership of the National Aviation University

Статтю присвячено питанням забезпечення сталого розвитку підприємств в сучасних умовах. Надано авторське визначення сталого розвитку суб'єкта підприємницької діяльності, сформульовано стратегічні цілі сталого розвитку підприємства в економічній, соціальній та екологічній сферах, наведено основні принципи стратегії сталого розвитку підприємства, розглянуто теоретичні та практичні аспекти управління забезпеченням сталого розвитку підприємства, визначено основні підсистеми та інструменти управлінського впливу у даному контексті.

* * *

The paper is devoted to the issues of providing the sustainable development of the enterprises in current conditions. The definition of sustainable development in this context is given. The author's definition of sustainable development of the business entity is given, strategic goals (strategies) of sustainable development of the enterprise in economic, social and ecological spheres are formulated, the basic principles of sustainable development strategy of the enterprise are given, theoretical and practical aspects of sustainable development management are considered, in particular, the main subsystems and tools for management's influence of the management system to provide the sustainable development of the enterprise are identified.

It is noted that the sustainable development of the enterprise is influenced by a set of both favorable and unfavorable external and internal factors. Such institutional factors as regulatory, tax and (until recently) monetary policy of the state, the law enforcement system activity, and the lack of judicial proceedings have gained particularly negative impact on business activity in Ukraine. Accordingly, its own model of management based on sustainable development in current business sector in Ukraine has not yet formed. This is also due to the lack of market strategic thinking of the management of the vast majority of enterprises in the conditions of increased uncertainty and instability of the external economic environment in our country. Simultaneously, both the economy in general, and individual enterprises in the short term can be competitive only if they operate on the basis of the sustainable development concept, which requires effective interaction of environmental factors with key internal subsystems of enterprises.

Ключові слова: сталий розвиток, сталий розвиток підприємства, управління сталим розвитком підприємства, забезпечення сталого розвитку підприємства

Keywords: sustainable development, sustainable development of the enterprise, management of sustainable development of the enterprise, ensuring sustainable development of the enterprise

ВСТУП

Протягом останніх десятиліть спостерігається різке зростання негативного антропогенного впливу суб'єктів господарювання на навколишнє природне середовище як на національному, так і на глобальному рівнях, що потребує кардинальних змін у практиці управління ними. Об'єктивна необхідність формування концептуально нових підходів до управління підприємствами зумовлена також інтеграцією України до економічного простору Європейського Союзу. Сьогодні умовою успішного функціонування і розвитку вітчизняних підприємств є підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Під конкурентоспроможністю національної економіки загалом і господарюючих суб'єктів, зокрема, за стандартами ЄС прийнято вважати здатність економічної системи забезпечувати за будь-якого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, що проявляється у високому рівні якості життя населення. Тобто і економіка загалом, і окремі підприємства у найближчій перспективі можуть бути конкурентоспроможними лише за умови функціонування на засадах концепції сталого розвитку.

Отже, проблема забезпечення сталого розвитку підприємств є надзвичайно актуальною, а концепція за-

безпечення сталого розвитку стає найважливішою умовою розвитку суб'єктів ринку.

Досвід діяльності вітчизняних підприємств протягом останніх трьох десятиліть свідчить, що в сучасному підприємницькому секторі України ще не сформувалась власна модель менеджменту на засадах сталого розвитку. Це пов'язано як з особливостями трансформації вітчизняної економіки, так недосконалістю механізмів взаємодії держави і суб'єктів господарювання, відсутністю ринкового стратегічного мислення в умовах підвищеної невизначеності і нестабільності зовнішнього економічного середовища у нашій країні.

МЕТА роботи полягає у дослідженні теоретичних підходів та розгляді практичних аспектів управління забезпеченням сталого розвитку вітчизняних підприємств на основі використання принципів, функцій, методів, технологій і практик менеджменту, що є соціально та екологічно орієнтованими.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

У статті використано такі методи дослідження: ін-

дукція і дедукція, аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення, методи системного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням сталого розвитку присвячено багато наукових праць вітчизняних та іноземних вчених, таких як Г. Айрес, Л. Кохрсен, Н. Джорджеску-Роген, Г.Х. Брундтленд, Н. Джорджеску-Роген, К. Кларк, О. Ареф'єва, І. Бланк, О. Балацький, Н. Васюткіна, Б. Данилишин, Л.А. Гросул, М. Зименко, В. Мамаєва, Б. Хугес, Д.Х. Медоус, В.М. Андерсон, А. Жулавський, С.С. Борщук та ін. Однак існує потреба детальніше розглянути проблеми управління забезпеченням сталого розвитку суб'єктів господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як відомо, в основі «Концепції сталого розвитку» лежить визнання необхідності взаємопов'язаного соціально-економічного та екологічного розвитку, що має вийти на перший план і забезпечити «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1]. Сталий розвиток ще визначають як всебічно збалансований самопідтримуючий розвиток суспільства. Ідеї сталого розвитку знаходять своє втілення в багатьох високорозвинених країнах, що дає можливість забезпечувати високу якість життя населення у поєднанні з раціональним використанням природних ресурсів, а концепція сталого розвитку стала основою стратегії управління великої кількості компаній у всьому світі. Можемо констатувати, що сталий розвиток підприємства, з одного боку, «залежить від великої кількості економічних, екологічних і соціальних факторів» [2, С. 185] зовнішнього середовища, а з іншого – він «характеризується як модель управління корпорацією, що містить три аспекти її діяльності: економічний, соціальний та екологічний» [3].

Отже, на сталий розвиток підприємства впливає комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішні чинники, які можуть бути сприятливими чи несприятливими для сталого розвитку, зі свого боку, можна поділити (певною мірою умовно) на чинники природного походження і чинники, пов'язані з державним регулюванням. Так, один із п'яти базових принципів концепції сталого розвитку вказує на те, що без задоволення елементарних потреб всіх людей, без надання їм можливості реалізувати свої надії на благополучне життя сталий розвиток просто неможливий. З іншого боку, на ефективність функціонування й розвиток підприємств надзвичайно сильно впливають інституційні чинники, серед яких ключова роль належить ефективності системи державного управління, регуляторній, податковій та грошово-кредитній політиці держави, правоохоронній системі, наявності чи відсутності правосудного судочинства. До найбільш узагальнюючих зовнішніх чинників постійного впливу відносяться інвестиційний клімат, середовище для ведення бізнесу. Тобто для сталого розвитку підприємств мають визріти відповідні передумови й умови.

Сьогодні Україна характеризується несприятливим загалом середовищем для ведення бізнесу та інвестиційним кліматом. Про це, зокрема, свідчать дані інвестиційної активності підприємств протягом майже

усіх років незалежності.

Водночас слід зазначити, що в межах однієї країни усі суб'єкти господарювання знаходяться приблизно в однакових умовах. З урахуванням, з одного боку, зовнішньої конкуренції, а з іншого – потенційно більших можливостей виходу на ринки насамперед країн ЄС, об'єктивно настав час для підприємств України будувати систему управління підприємством на засадах сталого розвитку. Саме таке управління сприяє забезпеченню їх фінансової стійкості, конкурентоспроможності, ефективному функціонуванню на ринку, організації виробництва, орієнтованого на зменшення шкідливих викидів в атмосферу та зниження матеріаломісткості виготовлення продукції, покращенню робочих місць працівників та зростанню соціального рівня населення. Як свідчать дослідження, саме діючий механізм сталого розвитку дає змогу підприємствам не тільки легко адаптуватися до змін навколишнього середовища, але й постійно розвиватися [2, С. 186].

Найважливішою умовою ефективного функціонування будь-якого підприємства та основою його стабільного розвитку в конкурентному середовищі є забезпечення високого рівня ефективності його діяльності у поточному і майбутньому періодах. Отже, сталий розвиток підприємства слід розглядати як його здатність здійснювати ефективну економічну діяльність протягом усього життєвого циклу в умовах невизначеності впливів зовнішнього середовища, забезпечуючи водночас соціальну відповідальність перед персоналом і споживачами та відповідальне відношення до екології [4].

В основі управління сталим розвитком підприємства лежить система управління, що дозволяє цілісно, комплексно підходити до процесу взаємодії різних підсистем, які беруть участь в управлінських процесах [5]. Ефективне управління забезпеченням сталого розвитку підприємства передбачає комплексне застосування системоутворюючих елементів менеджменту, а саме: цілей, стратегій, принципів, функцій, методів, сучасних практик і технологій, механізмів управління, а також конкретизації суб'єктів та об'єктів управління у рамках концепції сталого розвитку підприємства [8, С. 130–132].

Ключовим пріоритетом процесу управління є формування та досягнення цілей сталого розвитку шляхом впровадження соціально-відповідального типу поведінки персоналу підприємства у зовнішньому середовищі.

На нашу думку, основними стратегічними цілями (стратегіями) забезпечення сталого розвитку підприємств є:

по-перше, забезпечення високого рівня економічної ефективності діяльності підприємства в конкурентному середовищі шляхом оптимального використання обмежених ресурсів на основі застосування інноваційних рішень, екологічних-, природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізації, перероблення і знищення відходів [7];

по-друге, побудова моделі соціально відповідального управління [3], забезпечення гідних умов, рівня оплати праці та високого соціального статусу працівників підприємства за рахунок підвищення рівня кваліфікації й продуктивності праці та широкого залучення їх до прийняття, реалізації та контролювання виконання рішень;

по-третє, комплексна екологізація діяльності підприємств на основі використання сучасних ресурсозберігаючих технологій, дотримання міжнародних екологічних стандартів, екологізації інноваційної діяльності, раціоналізації й екологізації мислення персоналу, що має забезпечувати самовідновлення екосистем, в яких вони розташовані.

Досягнення зазначених цілей, окрім іншого, потребує дотримання певних принципів, що забезпечують сталий розвиток. До ключових принципів стратегії сталого розвитку підприємства можна віднести такі принципи:

принцип високої економічної ефективності – спрямований на забезпечення високої економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання у поточному і майбутніх періодах;

принцип покращення життя споживачів – спрямований на підвищення рівня і якості життя громадян;

принцип гуманності – спрямований на створення оптимальних умов для інтелектуального і соціального розвитку працівників, визнання природного права кожної особистості на свободу, індивідуальність, соціальну захищеність та розвиток здібностей;

принцип обережності – збереження сучасного стану навколишнього середовища супротив;

принцип “передбачати і запобігати” тобто – забезпечення більш дешевої альтернативи ліквідації збитків навколишньому середовищу;

принцип екологізації виробництва – перехід на екологічно безпечні технології з метою зниження рівня техногенного навантаження на д

принцип “забруднювач платить” доквілля – зобов'язує до відшкодування повної вартості екологічного збитку;

принцип підвітності – обумовлює визначення компанією рівня впливу її діяльності на оточення та необхідність брати на себе відповідальність за такі дії. Обов'язкове проведення екологічної експертизи та аудиту на підприємстві [3, С. 72].

Застосування цих принципів на практиці відображає бізнес-модель процесу й результатів діяльності підприємства на засадах сталого розвитку.

Основою управління забезпеченням сталого розвитку підприємств має стати соціальна відповідальність, яка забезпечується пошуком шляхів ефективного поєднання економічного успіху, соціального розвитку та захисту навколишнього середовища з метою покращення якості життя для майбутніх поколінь [3, С. 72]. В якості дієвого інструменту досягнення такого поєднання може застосовуватись механізм управління, як сукупність важелів впливу на прийняття і виконання ефективних управлінських рішень. Він має забезпечувати збалансоване гармонійне узгодження розвитку базових елементів системи управління з місією, стратегічними цілями і завданнями підприємства. До таких елементів передусім слід віднести організаційні структури управління, ефективну систему ухвалення рішень, організаційну культуру підприємства, професіоналізм персоналу.

Основою формування системи управління забезпеченням сталого розвитку підприємства виступають зовнішньо орієнтована підсистема стратегічного управління та внутрішньо орієнтована підсистема кор-

поративного управління [5, С. 316].

Підсистема стратегічного управління спрямована на приведення у відповідність місії та системи цілей підприємства, які одночасно виступають у ролі орієнтирів діяльності підприємства та у ролі критеріїв її результативності. Головною метою стратегічного управління підприємством є знаходження оптимального балансу між його ключовими внутрішніми установками (місія, цілі, очікувані результати) та зовнішніми умовами функціонування так, щоб забезпечити сталий динамічний розвиток.

Підсистема корпоративного управління спрямована на створення і приведення у дію механізму узгодженого спрямування наявних ресурсів і компетенцій на досягнення поставлених цілей та завдань. Складовими підсистемами корпоративного управління виступають суб'єкти і об'єкти, методи та інструменти управлінського впливу, а також процеси інформаційно-аналітичного забезпечення.

Інструментами управлінського впливу підприємства є:

– набір стратегій для досягнення поставленої мети оптимальним чином на різних стадіях його життєвого циклу і за різних умов ринкової кон'юнктури;

– підсистема корпоративного управління, що являє собою планування та реалізацію планових рішень;

– організаційна структура управління підприємством із розподілом прав, відповідальності та повноважень;

– система кошторисів (бюджетів) підприємства;

– підсистема інформаційно-аналітичного забезпечення управління сталим розвитком підприємства;

– підсистема контролю та адаптації підприємства до змін умов зовнішнього і внутрішнього середовища [5, С. 317-318, 322].

Сам сталий розвиток підприємства стає можливим завдяки узгодженню зовнішнього і внутрішнього рівнів управлінської ієрархії, яке відбувається на рівні формування цілей діяльності підприємства та визначення необхідних для їх досягнення ресурсів і компетенцій. Якщо на рівні стратегічного управління цілі узгоджуються із місією і зовнішніми умовами розвитку, то на рівні корпоративного управління наявні у підприємства ресурси і компетенції приводяться відповідно до цілей [6, С. 52]. Все це має забезпечити раціональне використання робочої сили, інших видів ресурсів, слугувати стимулом для використання потреби в інноваціях для збільшення потенціалу підприємства, а також забезпечення екологічних стандартів виробництва та споживання [8].

ВИСНОВКИ

У загальному вигляді забезпечення сталого розвитку підприємства досягається: визначенням стратегічних цілей і завдань на засадах концепції сталого розвитку; точним визначенням і за необхідності корегуванням суб'єктів і об'єктів управління; формуванням його управляючою системою необхідних для досягнення цілей структури управління, підсистем управління та інструментів управлінського впливу; ефективним застосуванням у процесі управління комплексу заходів; забезпеченням з боку управляючої системи динамічної взаємодії (в межах своїх можливостей) чинників зовнішнього середовища з ключо-

вими внутрішніми підсистемами підприємства, які у взаємодії між собою створюють підсистему динамічного управління функціонуванням і розвитком підприємства.

Список використаних джерел

1. Борщук С.С., Загорський В.М. Концепція сталого розвитку і проблеми оптимізації економічних систем. *Регіональна економіка*. 2005. № 3. С. 113–119.
2. Дем'яненко Т.І. Сталий розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка та управління підприємствами*. 2020. Том 31 (70). № 2. С.185-188.
3. Гальчак Х. Забезпечення сталого розвитку підприємства як основа формування соціальної відповідальності. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/vypusk-3-nomer-8474-2016/zabezpechennya-stalogo-rozvytku-pidpryemstva-yak-osnova>
4. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsed_2013_1_14.pdf.
5. Васюткіна Н.В. Методологічні засади управління сталим розвитком авіапідприємств: дис. ... д-ра екон. наук. Київ: 2015. 541 с.
6. Васюткіна Н.В. Інтегративне мислення як дієвий засіб в побудові корпоративного управління. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 29-30 листопада 2013 р.). Донецьк: ГО «СІЕУ», 2013. С. 50–53.
7. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
8. Данилишин Б.М. Розроблення національних стратегій сталого розвитку: корисний досвід для України. *Механізм регулювання економіки*. 2008. № 3 (2). С. 214–218.
9. Бохан А.В. Ефективне екологічне підприємництво – запорука сталого розвитку. *Екологічний менеджмент*. 2006. С. 67–71.

References

1. Borshchuk S.S., Zahorskyi V.M. The concept of sustainable development and problems of optimization of economic systems. *Regional economy*. 2005. № 3. pp. 113–119. (in Ukrainian).
2. Demianenko T.I. Sustainable development of domestic enterprises in modern economic conditions. *Scientific notes of V.I. Vernadskyi TNU. Series: Economics and enterprise management*. 2020. Vol. 31 (70). № 2. pp. 185-188. (in Ukrainian).
3. Halchak Kh. Ensuring sustainable development of an enterprise as a prerequisite for social responsibility. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/vypusk-3-nomer-8474-2016/zabezpechennya-stalogo-rozvytku-pidpryemstva-yak-osnova> (in Ukrainian).
4. Kviatkovska L.A. Implementation of the principles of the concept of sustainable development in the enterprise. *Bulletin of socio-economic research*. 2013. Issue 1. pp. 85-89. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsed_2013_1_14.pdf (in Ukrainian).
5. Vasiutkina N.V. Methodological bases of management of steady development of the aviation enterprises: diss. ... Doctor of economics. Kyiv: 2015. 541 p. (in Ukrainian).
6. Vasiutkina N.V. Integrative thinking as an effective tool in building corporate governance. *Modern trends in economics and management: a new look*: materials of International scientific and practical conference (Donetsk, November 29-30, 2013). Donetsk, 2013. pp. 50-53. (in Ukrainian).
7. Wikipedia. URL: <https://wikipedia.org/>
8. Danylyshyn B.M. Development of national strategies for sustainable development: useful experience for Ukraine. *The mechanism of economic regulation*. 2008. № 3 (2). pp. 214-218. (in Ukrainian).
9. Bokhan A.V. Effective environmental entrepreneurship is the key to sustainable development. *Environmental management*. 2006. pp. 67–71. (in Ukrainian).